

НАЦИОНАЛЕН ВЕСТНИК

ТРАКИЯ

Брой 20 • год. ХСV • 28 октомври 2016 г. • цена 0,40 лв.

www.stdbg.org

Съюз на Тракийските Дружества в България (СТДБ)

ПОЗИЦИЯ

на Централното ръководство на Съюза на тракийските дружества в България по повод изявлението на турския президент Реджеп Тайип Ердоган

Българските медии огласиха съобщение за реч на президента на Република Турция г-н Реджеп Ердоган в гр. Ризе. Цитирани са неговите думи, че „Турция носи отговорност за стотици милиони наши братя и има задължение и право да се интересува от Ирак, Сирия, Либия, Крим, Карабах, Босна и др., а правният статут на Западна Тракия трябва да бъде определен от свободен референдум в региона.

Турският президент цитира мнението на „някои историци“, че границите на „националния договор“ на Турция от 1920 г. включват също и Кипър, Алепо, Киркук, Батуми, Солун, Кърджали, Варна и островите в Егейско море. Гръцките институции остро реагираха на това изявление и се противопоставиха на опита да се провежда неосманска политическа линия от страна на съвременните политически лидери в Република Турция.

Съюзът на тракийските дружества в България (СТДБ) категорично настоява Министерство на външните работи на Република България да изиска пълния текст на речта на Реджеп Ердоган и да реагира остро на териториалните претенции,

изразени от държавния глава на съседна Турция по отношение на България.

Предизборният период за поста президент на Република България налага свикване на Съвета за национална сигурност и обсъждане на проблема в Правителството и Народното събрание, както и съответна реакция за защита на суверенитета, териториалната цялост и достойнството на Република България.

СТДБ от години аргументирано и настоятелно поставя пред изброените институции Тракийския въпрос и необходимостта от поставянето му като основен в двустранните отношения с Република Турция без политиканстване, партизанщина, създаване на напрежение между двете страни. Историческите факти са неопоримипрез 1913 г. редовни части на турската армия избиват над

60 000 български деца, мъже и жени и прогонват за дни с каквото могат да носят на гръб други над 280 000 души. Към 1925 г. от близо половин милионното българско население в Тракия и Мала Азия остават няколкостотин души. Разрушени са 280 български училища, десетки църкви, конфискувани са над три и половина милиона декара земя, частна собственост, която и до днес се използва незаконно, тъй като по каноните на правото те продължават да са собственост на прокудените с насилие българи от Тракия.

Тракийският въпрос има историческо, международно-правно, морално и материално значение не само за стотиците хиляди потомци на прогонените от Тракия и от Мала Азия български граждани-коректни данъкоплатци и гласоподаватели. Той

е мерило за държавническо поведение, справедливост и достойнство и за останалите граждани на нашата Родина.

За съжаление, българските правителства смятат този проблем за частен, решават всички въпроси, свързани с интересите на изселниците от България за Турция и загърбват правата и интересите на собствените си граждани. България им запазва в нарушение на турската конституция българското им гражданство, независимо че те са направили своя избор и са станали турски граждани. Изплаща стотици милиони левове за пенсии на изселниците.

Обръщаме се към Народното събрание, Президентството и Министерския съвет с искане да се обхванат с лице към Тракийския въпрос и да разберат, че най-здравата спойка за стабилна външна политика и добросъседски отношение е принципът за зачитане на взаимните интереси и борбата за защита на правата на гражданите на Република България.

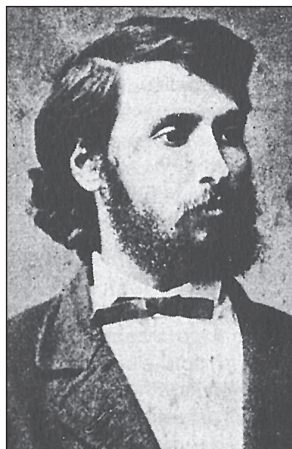
Обръщаме се също така и към кандидатите за поста президент на Република България на предстоящите на 6-ти ноември 2016 г. избори - вземете отношение и дайте гласност на вашите позиции по Тракийския въпрос!

Този тежък проблем засяга всички ни, защото само заедно, като българи с общо минало и бъдеще можем да намерим изход от тежкото положение, в което сме! Защото става дума за оцеляването на българската държавност и нация!

18 октомври 2016 г.

От ДОСТ разпространиха снимка от срещата на партийната делегация, водена от Лютви Местан, с президента на Турция Реджеп Ердоган. На разговора са присъствали и заместник-председателите на ДОСТ Шабанали Ахмед, Хюсеин Хафъзов и Айдоан Али. Лидерите на партия, която претендира да е българска, се среща с държавник, който включва в „националния договор“ на Турция от 1920 г. Кърджали и Варна.

ОДИСЕЯТА НА
АТАНАС УЗУНОВ,
ЗАМЕСТНИКА
НА ЛЕВСКИ

На стр. 5

МАРА МИХАЙЛОВА – ГОЛЯМА БЪЛГАРКА, РОДОЛЮБКА, ТРАКИЙКА

Среща-конференция в Кърджали, посветена на 115 години от рождението ѝ

На 22 октомври т.г. в препълнения салон на читалище „Обединение 1913“ в Кърджали прозвучаха звуците на песента „Ясен месец веч изгрява“, която цялата публика запя от сърце. В препълнената зала не малко бяха жените с пъстри народни носии и с цветни венци. Румяна Вълчева – председателка на Тракийския женски съюз, с вълнуващи думи откри национална среща-конференция, посветена на 115 години от рождението на Мара Михайлова – изтъкната тракийска деятелка, писателка, журналистка, краеведка – изследователката на Беломорието и Родопите. Тази проява, изразяваща всеобщата почит към тази бележита българка, основателка на Тракийския женски съюз, се организира от ТЖС в сътрудничеството със Съюза на тракийските дружества в България, Тракийския научен институт, Регионалния исторически музей и Държавния архив в Кърджали, както и с любезното домакинство на тукашното тракийско дружество „Димитър Маджаров“.

В своето приветствие председателят на Съюза на тракийските дружества в България Красимир Преманов изтъкна, че конференцията е посветена на Мара Михайлова, чието дело няма да бъде забравено, тя остави трайна следа в нашата история. Тази проява е едно от важните събития в годината, в която отбелязваме 120 години от създаването на тракийската организация и благодари на организаторите ѝ. Мара Михайлова с целия си живот и дело е един изключително силен пример за всички поколения, и най-вече за младото, как трябва всеотдайно да се служи на българската кауза и как трябва без резерви и безкористно да се работи за защита на моралните и материални интереси на тракийци. Ние носим в сърцата си Беломорието и Източна Тракия, и неотменна е заслугата на тракийските жени, които предават на младото поколение тази любов. И дават тон да защитаваме тракийската кауза, както и единството и неделимостта на България. Не могат да не ни тревожи изказванията на президента на Турция Ердоган, на които ние, тракийци, отговорихме с твърда позиция и готовност да защитаваме националния интерес.

Продължава на 2-а стр.

КАНДИДАТЪТ ЗА ПРЕЗИДЕНТ ИВАЙЛО КАЛФИН — На среща с тракийци

В рамките на започналата кандидат-президентската надпревара Централното ръководство на Съюза на тракийските дружества в България ще проведе серия от срещи с кандидати за „Дондуков“ 2. Първата от тези срещи бе проведена на 19 октомври по инициатива на Ивайло Калфин. Основната тема на разговорите бяха имуществените права на тракийските бежанци и отстояването им в дневния ред на двустранните отношения с Република Турция.

По повод изказването на Ердоган от 18 октомври т.г. (ЦР на СТДБ излезе с позиция по въпроса, която публикуваме в днешния брой) Ивайло Калфин заяви: „Изявлението на турския президент от вчера за пореден път подклажда напрежението на Балканите. Великотурските претенции на Османската империя абсолютно не кореспондират със съвременната реалност. Турция има претенции към всички региони, в които е била Османската империя. Ние не можем да оставим подобни реплики без реакция. И тук не трябва да коментираме като обидено дете. Всяко напрежение, свързано с границите, би изпратило Балканите в ситуация, подобна на тази, която е малко по-на изток от нас. Сега имаме нужда от наистина активен президент“. Според него,

думите на Ердоган са резултат от липсата на българска държавна политика на Балканите. „В последните години регионалната ни политика е сведена на ниво протокол. Ситуацията на Балканите обаче е толкова сложна, динамична и взривоопасна, че поддържането на стабилност е от изключително значение. Ние трябва да поддържаме активни отношения с всичките ни съседи, така че стратегически да изградим отношения, които да са продуктивни във всяко отношение и в тях да можем да поставяме не само приятните теми, но и по-сложните и трудни въпроси, включително и тракийският въпрос“, заяви Калфин.

Пред представителите на Съюза на тракийските дружества кандидатът за президент пое ангажимент за активна работа по тракийския въ-

прос, при бъдещ президентски мандат. „Тракийската тема не ми е чужда и съм работил в различни качества по нея. Тази тема е важна за България, затова е важно тя да бъде част от президентските теми така, както беше по времето на президента Първанов“, каза Калфин. Той припомни, че работата по тази тема е започнала с двустранна среща между президента Първанов и турския му колега, в резултат на която се насрочва двустранна комисия, която да работи за разрешението на тракийския въпрос. Лично Калфин в качеството си на секретар на президента по това време, внася в МС предложение и получава решение тази тема да бъде поставяна на най-високо равнище в международните отношения. По-късно и като външен министър Калфин поставя тракийския въпрос в

ЕС и в мандата си като евродепутат след това, продължава да работи по нея. „Аз спокойно мога да кажа, че при успешни избори тракийският въпрос ще бъде един от основните ми ангажименти“, категоричен

беше Ивайло Калфин. На срещата присъства и експрезидентът Георги Първанов, който също подчерта необходимостта от разглеждане на тракийския въпрос на най-високо политическо равнище.

Продължение от 1-а стр.

МАРА МИХАЙЛОВА — ГОЛЯМА БЪЛГАРКА, ...

Областният управител Илия Илиев в своето поздравление заяви: „Приятно ми е да бъда отново с вас. Ние, тракийци, сме сплотени и единни и това го показваме навсякъде. Така даваме пример на младите тракийци. Днес сме се събрали да отдадем почит на една жена, която с делата си е спечелила нашето уважение. Тя е направила толкова много за това, да се знае кои са тракийците и да се помни как са се борили и как са си извоювали правото да живеят в днешна България.

Основният доклад на конференцията „Мара Михайлова – защитник на тракийския бит и култура“ изнесе Петра Мечева – почетна председателка на Тракийския женски съюз, председател на тракийско дружество „Одринска епо-

пея“ в Стара Загора. Първите ѝ думи бяха: „Пак ни събра Кърджали – градът, столица на тракийския дух и култура. пак ни събра градът, където голямата българка, родолюбка, тракийка – Мара Михайлова отдаде сили и енергия за неговото развитие. Днес пак тя ни събра и дава повод да разгърнем историята на изстрадалата наша Тракия, но останала в нашата памет вечно българска земя, родина на нашите майки и бащи, на нашите деди.“ Докладът на Петра Мечева бе наситено богат с факти от живота и делото на беле-

житата тракийка, но наред с това той бе емоционално обогатен от личните впечатления и размисли на авторката му.

(Докладите от конференцията ще бъдат публикувани в следващи броеве на вестника, за да достигне до повече тракийци делото и примера на Мара Михайлова)

Д-р Ваня Стоянова, секретар на Тракийския научен институт, в доклада си представи Мара Михайлова като журналистка – редакторка и издателка на вестник „Тракия“ в Гюмюрджина и присъстващите научиха много както за богата тематика във вестника и борческия публицистичен характер на написаното от нея, така и за неимоверните трудности, при които е издаван и списван вестника.

Иванка Ангелова от Държавния архив – Кърджали, се спря на печатните произведения, които се съхраняват във фонда на Мара Михайлова и участниците в конференцията се увериха какво голямо богатство за тракийската история и за България представлява този фонд. Но

ораторката разказа и свои впечатления от личните си срещи с Мара Михайлова. Те, както и наблюденията на Вълчо Златилов, които Иванка Ангелова цитира, разкриват благотворителната ѝ дейност като деятелка на Българския червен кръст за бедните и гладни деца на тракийските бежанци.

Накрая Румяна Вълчева огласи декларацията на Централното ръководство на Съюза на тракийските дружества в България по повод изявлението на президента Реджеп Тайип Ердоган. В него СТДБ настоява МВНР да изиска пълния текст на речта и да „реаги-

ра остро на териториалните претенции, изразени от държавния глава на съседна Турция по отношение на България“.

В срещата-конференция участваха също членът на Централното ръководство и председател на Тракийския младежки съюз Тодор Ангелов, председател на тракийско дружество „Антим Първи“ – Бургас, Даниела Коджаманова – директор на Регионалния исторически музей – Кърджали, Яни Янев – председател на тракийското дружество „Димитър Маджаров“ – Кърджали, Милка Спасова – председателката на тракийското

дружество „Капитан Петко войвода“ в Карнобат, активисти на ТЖС от Варна, Бургас, Стара Загора, Карнобат, Ямбол и Кърджали.

Във богатата фолклорен концерт се представиха хор „Тракийски звуци“ с ръководител Дончо Ташев, детските състави „Тракийска звездица“ и „Тракийче“, младата певица Ермила Смилянова – всички от тракийското дружество „Панайот Маджаров“ – Кърджали и хорът „Тракия“ и певецът Георги Германов от Варненското тракийско дружество „Капитан Петко войвода“.

Участниците посетиха и регионалния исторически музей, където в отдел „Етнография“ има експонати, свързани с Мара Михайлова. На паметната плоча на улица „Мара Михайлова“ в града участниците в срещата-конференция положили цветя – знак на почит и признателност към бележитата българка, родолюбка, тракийка.

ЮРИ РОСЕНОВ

ПОМЕН ЗА ЕДИН СЪВРЕМЕНЕН ВЪЗРОЖДЕНЕЦ

В края на 30-те години в средните Родопи възниква дружба „Родина“. Група светли млади хора като Камен Боляров, Светослав Духовников, Петър Маринов и др. разпалват пламъка на Просвещението сред българите мохамедани. Текат възрожденски процеси за българското осъзнаване на това население. Провеждат се вечеринки, театрални представления, изнасят се беседи, издават се сборници. Над 80 000 човека приемат български имена.

През това време техните събратя от Източните Родопи тънат в мрака на безпросветието и ислямския фанатизъм. Ходят мрачни и настървени срещу всичко, единственото им утешение са петъците, когато са ходели на джамия. Децата им по цял ден са клечали в медресето, подсмърчат и сричат след невежия ходжа дувите (молитвите) на неразбираемия нито за тях, нито от него арабски език.

Но след промените през 1989 г. в Средните Родопи започва нещо странно. Там където родинци са оставили светли следи, започват грозни процеси на реислямизация. Строят се грамадни джамии. Хората масово си връщат турско-арабските имена, млади хора тръгват за Саудитска Арабия да се обучават за имами по селата бродят брадати ислямисти.

Докато в Източните Родопи почти липсват такива процеси. Не се строят нови джамии, само възрастните над 60 години си връщат арабските имена, изповядват умерен ислям и не са пречка за младите в личния им избор. А вече има много смесени бракове между местни момчета и момичета християнки. Причината е във всеотдайните образовани родолюбци с всички членове на тракийските дружества. Тук трябва да се отбележи ролята на тракийското дружество „Димитър Маджаров“ в Кърджали за запазване на българщината в региона. Сред тях свети и името на Съби Атанасов.

Роден на 1 декември 1952 г. в с. Горно Юруци, общ. Крумовград. Селото отстои на 50 км от общинския център. То е заселено от бежанци от с. Хебелево, днешното Хлой в Гърция след бягството на турците през 1912 г. Хебелевци започват да се заселват в днешна България от 1915-20 г. в търсене на по-плодородна земя. Така се образуват с. Горно и Долно Юруци, по-късно идват и бежанци българи (християни) от с. Сачанли, те се заселват в околните с. Долно Юруци, Ботурче, Чукурите (Стражец).

Немотията продължава дълги години и след 9.IX.1944 г. ТКЗС се образува през 1958 г., електрификацията се прокарва през 1969 г. същата година се отваря и магазинът, автобусна връзка има едва през 70-те години. До построяването на началното училище в селото, децата ходели да учат в с. Ботурче на 5 км от Г. Юруци. Можем да си представим как тези деца са изминавали по два пъти през деня по 5 км пеша.

Основното си образование завършвали в с. Гугутка, отстоящо на 12 км от Г. Юруци. През седмицата били на пансион, в събота тръгвали пеша за село, в неделя отново тръгвали за Гугутка. В такива условия е преминало и детството на Съби Атанасов.

Въпреки всичко, той расте като ученолюбиво и любознателно дете. След завършване на осми клас много настоявал да продължи образованието си, подкрепян от стрина му, жена на по-големия му брат (майка ми б.а.). Но баща му е непреклонен,

въпреки че е партиен член и Съби със сълзи на очи не скършва хатъра на баща си. До 70-те години нито един младеж не е пуснат да учи по-нагоре. Изключение прави едно момиче, сестра на стринка му (майка ми). Тя завършва техникума за детски учители в гр. Кърджали. Това е известната общественичка Радост Димитрова (сега председател на тракийското дружество в с. Тихомир), омъжва се за неин колега учител в с. Тихомир. Работи като председател на ОС на ОФ в с. Чорбаджийско, дълги години е кмет на с. Тихомир, читалищен деятел е, а също активист на тракийското дружество.

А Съби работи по нивите с тютюн, пасе добитъка и не престава да мечтае. Веднъж любящата стринка, която била и все още е, при едно отиване в Крумовград му купува „Диви разкази“ на Н. Хайтов. Момчето е очаровано, чете ги със захлас по няколко пъти. След години ми е споделял много пъти, че именно Хайтов го е върнал към българската си кръв, той му е внушил какъв е, да не се срамува и да живее достойно.

Като всеки млад човек през 70-те години се залюбва с красивата Дафина от с. Долно Юруци. Отказват да му я дадат и я сгодяват за друг. Баща и е консервативен, вярващ, брат на тогавашния ходжа. Причината: много чете, много приказва и не ходи в джамия. И тук се явява неуморната стрина, нека споменем нейното име въпреки несъгласието ѝ. Тя ще ми прости – Гина е нейното име.

Та тя води дълги, упорити разговори със старите, уговаря тайни срещи между младите. И в края на краищата постигат успех. Годежът е развален и през 1972 г. се женят. Това си е подвиг за онези години.

След като младото семейство се устройва, Съби се замисля за образованието. Записва се във вечерната гимназия в Крумовград. През деня работи по строежите, а вече учи. Последва го и жена му Дафина, тя също учи вечерно, завършва и шивашки курсове.

През 1984 г. като най-образован и най – „отракан“ го избират за кмет на селото, въпреки, че е безпартиен. Тук се проявява неговия размах като общественик. Първата му работа е благоустрояването на селото. Но най-големи трудности вижда при разширяването и асфалтирането на пътя. Помагат му братята Ангел и Щерю Райкови. Те вървят отпред и отстраняват разярените уж соб-

ственици, които ги препречват с колове. След тях булдозерът руши дуварите сокаци. Старците седят по чардаците и ги пустосват. Но когато улиците са асфалтирани навсякъде и автобусът, и коли почват да слизат в селото, всички са доволни. След асфалтирането обновява и уличното осветление.

През 1987 г. решава да построи младежки клуб. И тук е съботиран от „собственици“. След промените при оземляването се оказва, че тези собственици не са никакви собственици. При работата никой не му помага освен приятелите му. Въпреки всичко клубът е построен, отпред е направена малка спортна площадка. Партийната организация съставена от невежи и завистливи хора никак не го подкрепят, даже му плетат интриги. Днес пред клуба се издига голяма гергьовска люлка, която е атракция за селото. На всеки Гергьовден ергените люлеят момите. Този празник е на особена почит сред това население.

По същото време учредяват и читалище, за кратко време успяват да съберат близо 1000 тома литература. Създават и женска певческа група, която изпълнява местен фолклор. Пели са в Копривщица, на Рожен и по всички местни фестивали...

През 90-те години ДПС завладяват Крумовград и за кметски наместник си назначават момче от тяхната черга. Започват мрачните години на разпри за земя и афери.

Съби е напълно низвергнат, заобиколен е от враждебност. Въпреки това се радва на промените, вярва в частната предприемчивост, която проповядват демократите, вярва, че тя ще го спаси. През 1996 г. тримата братя решават да купят трактор, закупуват част от плодородна земя в землището на с. Долно Юруци, прокопават си микроязовир, който го пълнят с вода с маркучи, докарана от баира. Започват да сеят тютюн, сусам, царевича. Съби по-късно сее и зеленчуци за пазара. Те са първи в селото, които прокарват и капковото напояване. Така се замомгат. И Съби и Дафина се успокояват и изучават и трите си дъщери. И трите са завършили висше образование и са с добра реализация.

Но шило в торба не стои, веднъж го осея да построи малко заведение. Строи го съвсем сам, идеята му е един вид място за дискусии.

Но надеждите му са напразни. В заведението не влиза почти никой.

■ Съби Атанасов с потомци на тракийски бежанци над Маджарово

Така продължава до 1998 г., когато в селото идва Димитър Славков, тогавашен председател на тракийското дружество „Димитър Маджаров“ – Кърджали. Той отсяда у Съби, разговарят дълго и накрая решават да учредят тракийско дружество, а заведението да превърнат в тракийски клуб. Наред с тракийските дружества в околните села Тихомир, Егрек, Аврен, Черничево, Девисилово, Кирково, Дрангово, Припек и др. села в региона и тук се развива знамето на тракийците. Започват да му изпращат броеве от в. „Тракия“, книги с патриотична насоченост. Заведението почва да се пълни с млади хора, които почват да четат „Тракия“. Вземат и книги за въщи. По Коледа и Нова година организират безплатни тържества.

Съби Атанасов участва активно в мероприятията на тракийските дружества в страната и региона, срещи, събори и т.н. След смъртта на Д. Славков през 2010 г., продължава сътрудничеството и приятелството с новия председател на тракийското дружество „Димитър Маджаров“ в Кърджали Яни Янев.

Участва във всички мероприятия на тракийци. Ходи винаги на съборите на „Петрова нива“, „Илиева нива“, бил е на всеки регионален събор в Кърджали, с. Аврен, с. Черничево и др. Там се запознава с много известни личности като акад. Георги Марков, проф. Стоян Райчевски, доц. Георги Митринов, Елена Алекова.

Но най-сериозното и тежко мероприятие, което осъществяват, сред които Съби е един от главните инициатори и активен участник е проучването и кртирането на пътя на тракийските бежанци през 1913 г. Меропритието е осъществено през септември 2012 г. В него участват потомците на бежанци Яни Янев, Димитър Шалапатов, Генчо Кутелов и др. Походът започва от връх Ветрен (Коджаеле) и стига до гр. Маджарово (с. Ягаджик).

През това време Съби Атанасов работи като горски стражар към Горското дружество – Ивайловград и познава отлично местностите по пътя на бежанците.

Друга важна част от дейността му са срещите със сънародниците ни от Гърция. Обиколил е всички села в Гюмюрджийско. Срещал се е с всички близки роднини, с познати. С всеки от тях говори, разяснява им българския им произход. Те се смятат за помаци, той разяснява как са станали такива и че „помаци“ не е етнос. Някои го слушат с интерес, други с открита враждебност. В с. Ажурен (грц. Вирсини) гостува на брата на баща си, човек на преклонна възраст (от една година покойник), той му разказва историята за помохамеданчването на с. Хебелево. Ще ви я разкажа и аз на диалект: „Адно време ага сме били кауре, не (ние) сме били кауре (казвал го е в смисъл на християни) под селото е имало голям манастир (днес дебелите зидове на манастира все още личат, местността се казва Попска чука, бел. авт.) Ага дудя турчинат изгарят манастира и изклават калугеряне, а наште в Стамбул, 40

момчета да ги учат за оджи“. Според друга легенда на връх „Коджаеле“ са изклани 40 девойки отказали да приемат исляма. Тя и местността така е известна „Кърк кълзар“, което ще рече 40 девойки. Там до 9.IX.1944 г. се събирали хора от българска и гръцка страна и са правили общ. курбан. Там през 80-те години, пак по идея на Съби е поставена мраморна плоча с надпис „40 девойки дали живота си, за да оцелее рода български“. След промените плочата е разрушена от гръцки или български фанатици. С доц. Митринов ходихме на това място и установихме, че погребенията са извършени по християнски канон.

Съби Атанасов ходи и по съборите на нашенци в Гърция и коментарите му са били такива „Потресен съм, ужасно е, връщам се 200-300 години назад, отпред вървят зурнаджите, отзад тъпанджите. А отстрани седят бейове под натруфени чергила и гледат мазните борби. Отстрани на голяма сцена певачки от Турция маат маанета и кючеци. Потрес.“

Там, на един от тези събори се запознава с журналистката Таня Мангалакова, написала книга за нашенци. В дългите си разговори той ѝ помага много за написването на книгата си. Там тя го цитира на много места, изразява му благодарността си. В последните години срещите ни бяха по-чести, тъй като се задържах за дълго на село. Водеше ме на съборите в Кърджали, Аврен, Черничево.

Веднъж през дългите разговори ми изповяда: „Боли ме и ме е срам, че на времето комунистите по време на възродителния процес ни караха да вършим много нередни неща. Ходехме по къщите да гледаме 80 годишни баби дали си носят фустаните. Гледаме по байрамите кой коли курбана. По едно време ни караха да гледаме прасета. Хайде за мен какво да е, ама за другите...“

Но всяко зло за добро. Днес няма млад човек под 60 г. да си е върнал турско-арабското име. Даже младите забравят и диалекта, което не е добро. Всички млади хора са образовани, има и много висшисти. Вече има и много бракове между момичета и момчета, които се женят с техни връстници от християнско потекло. Всички къщи са водоснабдени с модерни вътрешни тоалетни. Във всеки дом има фризера, пералня, газов котлон. Всяка къща абона на „Булсатком“ и гледат до 100 ТВ програми, а всяка баба е с мобилен телефон. За тези промени основен двигател е пак Съби Атанасов.

Последните 2-3 години почна да се интересува от църковна литература. Подарих му библия и при всяка среща ми цитираше бисери от новия завет. Дискутирахме, разяснявахме някои неща, понеже се решил да се покръсти.

Последното ни ходене е на събор в с. Гугутка, посветен на 100 години от опожаряването на селото. След това постъпва в болницата. На 26 август 2013 г. напусна този свят, два дена след събора в с. Черничево.

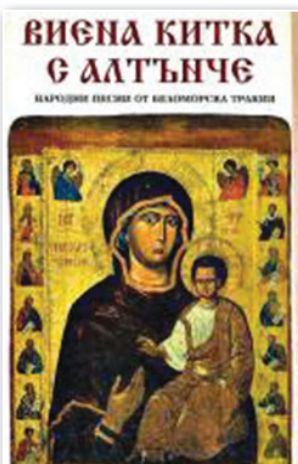
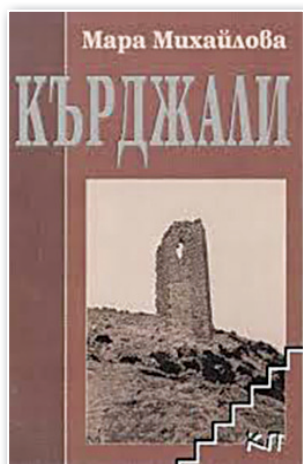
Нека този текст бъде помен за Съби Атанасов един наистина съвременен възрожденец. Поклон до земи.

АМАЗОНКАТА

115 години от рождението на Мара Михайлова

ТОДОР КОРУЕВ

Жена с характер, стопроцентова българка. Наричаха я леля Мара. В детството си видях в нея нещо „не от мира сего“, не бе като другите жени от градчето. По-старите я помнят Мара Михайлова като амазонка, все на любимия си кон, с който обикаля с възрожденска всеотдайност от махала на махала, от село на село да разпитва баби и старци за бита, за песните и обичаите, за вярванията и виденията. По-сетне ще „прекраса“ и под видимото, разбрах, че тази необикновена жена винаги се е стремяла да бъде на „самата бойна линия и никога не е търсила за себе си „място скрито и топло“. Но ориста и бе цял живот да „отделя истината от лъжата“. Попаднах на следи и от благотворителната ѝ дейност в Момчилград преди войната – тя организира трапезария за бедните деца, просто не може да ги гледа, че умират от глад. Обикаля селата с д-р Сергей Ростовцев да обезвъшляват жителите им, отдавна привикнали с досадните гадинки и тифа.

И все пак коя е Мара Михайлова (по рождение Мария Тонева Бакърджиева)? Родена е в с. Чобанкьой, Дедеагачко през 1901 г., коренът по баща е от Устово, тя е правнучка на непримиримия борец за независима българска църква Келеш Саващо, умира през 1989 г. Живее бурно и нестандартно за обитателка на Източните Родопи. Слуша лекции по журналистика в Сорбоната в Париж, издава вестник „Арда“ в Кърджали през 1935 и 1936 г., „Празничен вестник“ в София през 1937 г. и „Тракия“ в Гюмюрджина през 1941–1944 г., на-

писва книгата „Писателите и войната“ щом започва Втората световна война – анкета с първенците на художествената словесност. Трябваше да преглътне много обиди и укори заради тракийските си пристрастия и мъжкото си поведение, (занимава се и с гимнастика и моржуване), което пък бе израз на феминизма и свободомислието ѝ. В същото това време, когато леля Мара, облечена с брич е на коня си, или в модна рокля с бели ръкавици и бяла шапка е зад волана на семейния „Фиат“, заловили жена във влака за Момчилград, пред-

решена като мъж – не смеела да влезе в дивата планина с рокля. Още по-странно е, че тя, роднината на избесени и изклани три синджира роби, се хвърля апостолски да изучава живота на „гаджали“ и „читаци“, както наричали пресмехулно местните турци. Никой като нея не можеше да отваря вратите на турските къщи, посрещаша я като своя, говореше езика им като роден. „Тя е голяма психоложка и има достъп и приятелство в турския харем тук, следователно познава най-добре живота и състоянието на турското население.“ – пише Стоян Н. Шишков за нея. И наистина тя прелива душата си в душата на хората, поглежда живота им с техните покорни души. Като краеведка е самоука, но непрекъснато общува с Анастас Примовски и Христо Вакарелски, а те и знаели, че Мара Михайлова копае всеки ден имане, което никой друг иманяр не би открил.

9.IX.1944 г. я заварва в Гюмюрджина. И докато българските администратори панически напускат града, тя заедно със съпруга си Аргир Михайлов организира извеждането на бежанците през

Маказа и настаняването им в Момчилград. Опитната журналистка поисква да замине като доброволка на фронта. Не ѝ вярват, завистници са я наклепали пред новата власт, вече е търкала нара 20 дни в ареста в Кърджали. А на това отгоре е изключена от СБЖ за фашистка дейност. Но дори тази „присъда“ не я отказва от апостолската ѝ мисия. Подкрепя я и Илко Димитров, тракийски комита и краевед, сродна душа, за когото тя се оженва след смъртта на първия си съпруг. Неуморимата мисионерка на българското дело казваше: „Моята задача не е нито политическа, нито пропагандна, нито комерческа, нито щеславна. Искала съм само едно – да издира, да разуча и опиша живота на населението в източните дипли на Родопи“.

Изследванията ѝ – исторически, етнографски и фолклорни, видяха бял свят благодарение на сина ѝ Тончо Михайлов. И ето сега притежаваме книгите „Етнографски проучвания на Източните Родопи“/1996/, „Виена китка с алтънче. Народни песни от Беломорска Тракия“ /1999/, „Кърджали“/2000/, „Писателите и войната“/второ издание, 2000/ и „Село Чобанкьой“/2002/. Фолклористът Михаил Букурещкиев определя като подвиг запазването на западнотракийската народна песен. В Архива в Кърджали чакат още нейни трудове. Реабилитираха я, върнаха членството и в СБЖ, вече има писателска награда на нейното име, паметни плочи има на площад в Момчилград и улица в Кърджали, посмъртно бе удостоена за почетен гражданин на двата града. Позакъсняло признание. Но все пак „истината от лъжата е отделена“ и амазонката пак лети на своя кон над Тракия и Родопи – две родни сестри, разделени от игрите на историята.

СПОМЕНЪТ ЗА МЪЧЕНИЧЕСТВОТО Е ЖИВ

Том седми на сборник „Тракия“

Излезе том VII на сборник „Тракия“, издаване на Тракийския научен институт – филиал Хасково. Филиалът е създаден на 23 февруари 2001 г. към Регионалния съвет на тракийските дружества в Хасково. Седмият том на „Тракия“ е посветен на 120 години от създаването на тракийската организация в България. „По пътя на спасението от Курбалъка до Ятаджик през 1913 г. и век по-късно“ е нарекъл своята статия Димитър Шалапатов, в която проследява ходенето по мъките през Армагаданската долина до „пътя на спасението“, в който загиват 2000 души – 10 % от бягащите тракийски българи. Поетесата Елена Алекова също върви по стъпките на тракийските мъченици през есента на 1913 г. и описала чутото и видяното в пътеписа „Паметта побеждава смъртта“. Проф. д.и.н. Светлозар Елдъров осветлява българското унияство в Одринска Тракия (1860–1913). Българската уния, респективно униятите или католиците от източния обред, както официално се назовават, са плод на борбите на българския народ през 19 век за самостоятелна църква, национална йерархия и културна еманципация от елинизма. Проф. Пламен Петров е разработил темата „Българите от Беломорска Тракия и турската експанзия в Мала Азия (краят на XIII – средата на XIX в.)“. Стоян Райчевски пише за народните читалища в околните Дедеагач и Гюмюрджина (1941–1944), а проф. д.и.н. Камен Гаренов (отец Петър Гарена) съобщава за своите интересни проучвания на терен в село Мурга и долината на Карамандере в

община Черноочене. На друго място в книгата са поместени и негови терени бележки за село Ночево, същата община. За спомените на Русю Славилев от село Малък Дервент напомня д-р Георги Граматиков. Златка Петрова от РИМ в Смолян анализира революционната идеология на Христо Караманджуков – значима фигура в Вътрешната Македоно-Одринска организация. Д-р Красимира Узунова е посветила своята статия на тригодишното българско управление на Беломорието (1941–1944), като я озаглавила „Беломорска Тракия – несбъднатата надежда за обединение на България“. Приятна изненада е гостуването на Младен Сърбиновски – изтъкнат писател от Република Македония с есето „Вилает на върховизми“.

Седмият том ни предлага и страници за препрочитане – това са откъси от трилогията „Доганхисар-Градец“ на д-р Кирил Бакърджиев, изследователя на родното село на Капитан Петко войвода. Една от главните теми на изданието е заточението на българите от Бе-

ТРАКИЙСКИ НАУЧЕН ИНСТИТУТ
ФИЛИАЛ ХАСКОВО

СБОРНИК ТРАКИЯ ТОМ VII

Хасково
2016 г.

ломорска Тракия на гръцките острови и в Тесалия. За това пишат, опирайки се на архивите Димитър Шалапатов и Петко Кедиков. Поместен е списък на интернираните. Страданията на българите от с. Голям Дервент през 1913 г. са описани в спомен на Вълчо Иванов Папратилов, записан от внука му Вълчо Иванов Златилов. За героя от Одринската епопея кап. Александър Горанов разказва Фанна Коларова, която напомня неговите думи: „Смъртта за родината е преминаване в блаженство“. Несъмнено интерес ще придизвикат у читателя и есеистичните текстове „Тракийски фрагменти от Георги Зарчев и „На робу се надеи, на гробу не“ от Кирил Сарджев. В сборника

има рецензия за книгата на Стоян Райчевски „Календар и обредност в Странджа и Източна Тракия“, а така също и широка информация с документи за удостоверяването на Георги Сапунаров посмъртно със званието „Почетен гражданин на Хасково“. Не ще да отминем и благодарностите на проф. Камен Гаренов, Петър Петров и тракийското дружество „Георги Сапунаров“, с чиято финансова подкрепа излиза този том от сборник „Тракия“, който си е поставил задача да изследва и популяризира борбите за национално освобождение, материалната и духовната култура на Тракия, да възражда българщината и да поддържа непосредствени живи контакти с родните огнища.

ЗАМЕСТИНИКЪТ НА ЛЕВСКИ

КИРИЛ МОМЧИЛОВ

Когато чуваме да се про-изнася името Атанас Узунов или го срещнем на книга изписано, обикновено в паметта ни изниква Майорът от „русенското съзаклатие“. А има още двама Атанас Узуновци, чиито имена са от пантеона на безсмъртните българи. На русенеца Атанас Узунов (1857–1887) бащата се казвал Марин, на търговеца и занаятчията от Панагюрище Атанас Узунов (окол. 1846–1919, участник в Народното събрание на Оборище), – Стоян, а на третия Атанас Узунов – Цвятко. Цвятко Узунов (?–1869) бил известен бегликчия и търговец, чорбаджия-борец за независима българска църква.

Атанас Цвятков Узунов е роден през 1851 г. в будно одринско семейство. Бил само на годинка, когато починала майка му Рада Керекова. Овдовелият баща напуснал Одрин и се установил в Цариград, където Атанас завършил гръцкото училище, известно време бил и в пансиона на френското училище в Бебек. После баща му го завел в Николаевската гимназия, без момчето да познава говоримия, още по-малко писмения български език. В Южнославянския пансион на Тодор Минков по същото време се учел и Михаил Генчев Греков (1847–1922). От разказите на Греков – участник във Втората българска легия, може би у юношата се е събудило най-вече българското национално съзнание. Как ли е запламтяло родолюбивото му чувство, та в началото на юни 1871 г. Атанас се отправил за България, (която не познавал), по маршрута: Николаев – Одеса – Цариград – Одрин – Пловдив – Калофер, където сестра му Анастасия била учителка.

Образът на Атанас Узунов ни привлича най-напред с революционния дух у богатия младеж. От гр. Николаев в 1870 г. той пише в писмата до сестра си: „Аз мисля, както *Ил* по-напред ти писах, тази година да дойда при вас *Ив България*!... Не знаеш с какво нетърпение чакам тази минута... Ах, да имах и аз крила като вас птичета! Аз виждам нашето знаме затъпкано. Чувам риданието на лъва в планината. Той вика своите юнаци, да се съберат, да се бият и да гонят нашите душмани.

Нека извикаме всичките българи: свобода или смърт! О, моя Българийо, додече време, и то е близко, да отплатиме *Ина* поробителите! за техните тиранства и варварства.“

В своите „Ранни спомени“ (С., 1969) Симеон Радев (1879–1967) – един от голе-

165 години от рождението на Атанас Узунов

мите български психолози и характеролози, пише (с. 189): „По черковния въпрос бяха водили народа чорбаджиите и една интелигенция с български пламък и гръцко образование. Революционното движение ще извика на сцената друг род водители, излезли из български училища, между които ще има и млади чорбаджии, синове на старите дейци...“ Такъв водител ще стане Атанас Узунов! Пътят му ще е път на всеотдаен революционер – „път страшен, но славен“, без зигзагите на нерешителните и малодушните.

През есента на 1871 г. предприел обиколка из България, за да се запознае на място (според уговорката в гр. Николаев с М. Греков) с положението на народа и да се подготви за бъдещата си работа като организатор и водач на освободителното движение. Мястото не ни позволява да изброим дори селата и градовете, които е посетил, нито хората, с които се е срещнал. Най-често е бил в Пловдив, в книжарницата на Хр. Г. Данов, където освен книгите е получавал и кореспонденцията си. Ден след ден, месец след месец – от село на село, от град на град... Не била за завиджане съдбата на пътуващите книжари, ала Атанас Узунов е повече от доволен: „*Имайки няколко книги при себе си, може да се минава от село на село и да се разпитва за това, що нам *Ил* потребно; могат да им се четат разни полезни книги, за да им се отворят очите *Ина* народа!*“

До началото на септември 1872 г., когато е назначен в Сливен за учител по бухгалтерия, аритметика, алгебра, физика и геометрия, Атанас Узунов разнасял книги из България. В Сливен дошъл за учител и М. Греков, с когото обикаляли през есента близките села, придружени от Стоян Груйчев – Кръстника.

В „града на хайдутите“

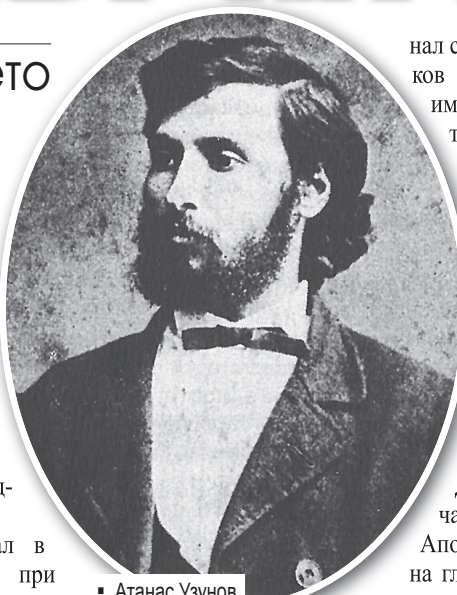
съдбата го срещнала с Васил Левски при неговия последен маршрут в Южна България. Запознали се на 8 ноември 1872 година ето как (според показанията му дадени на 2 юни 1873 г. пред специалната следствена комисия):

„Когато бях даскал в Сливен, дойде човек при мене *Илевски*! Аз не знаех що за човек е той. Бях чувал, че имало някакъв комитет, но не вярвах. Като вървах веднъж по улицата, един човек ме спря и ми каза: „Стой, аз те познавам“. „Откъде ме познаваш?“ – го попитах, а той каза: „Ние имаме наши хора навсякъде и те те познават...“ Обаче не им каза имената. И продължи: „Сам виждаш колко лоши работи стават и преди те да са се умножили, трябва да се приготвим с оръжие да свършим работата си.“ Аз му казах: „Как да ти се доверя? Всеки може да каже това.“ След това той извади и ми показа писмо, подпечатано с печат с изображението на лъв. Казах му: „И аз мога такава хартия така да я направя“. После извади една книга – едните ѝ краища червени, в която с печатно писмо бяха написани техните закони. И аз набързо я прочетох. И тогава повярвах и обещах да вляза в комитета.“ (Вж. Протоколи от съдебния процес срещу Атанас Узунов и другите подсъдими по Хасковското покушение през 1873 г. С., 1975, с. 60)

На другия ден – 9 ноември 1872 г., Атанас Узунов, под диктовката на Апостола, написал известното ни Писмо до членовете на революционния комитет в Сливен:

„Братя членове на *ЧБРК*, в *Стамболу* *Мехмед ефенди*,

Бързайте и внимателно! И нищо от пределите на уставът няма да вършите и по съдържанието му всичко

Атанас Узунов

*трябва да се върши и скоро!... Ето какво Централният Комитет *Ил* всичко българско свързва с окръжни центри, чрез които места по-лесно, по-скоро, с по-малко разноси и по-сигурно да прави споразумения, т. е. (да *Ил*зема и дава) с частните комитети...*

...Чисто народният мъж дава всичко, па и себе си жертвува.

Аслан Дервишооглу Кърджалъ

*III кръгъл печат с лъвче и текст: *И**

Български революционен централен комитет“

(Васил Левски. Документално наследство. С., 1973, с. 227–229)

Това писмо-окръжно сочи създаването на окръжни революционни центрове като посредници между ЦК и частните комитети, главната задача, която си бил поставил Левски в обиколките. Какво е говорил М. Греков на Апостола за Атанас Узунов преди да го запознае с него на 8 ноември в къщата на Сава Райнов научаваме от обнародваните му „Спомени“ през 1977 г. От тях научаваме още, че Левски лично е заклел всички членове на Сливенския комитет: „Чети Атанасе! – и като се обърна към всички ни, той прибави: – А вие, приятели, повтаряйте след него!...“

На 15 ноември вечерта Апостола отново дошъл в Сливен, след като прекарал една седмица преоблечен като търговец в Котел. Срещ-

нал се за последен път с Греков и Узунов в квартирата им в училището и продиктувал пълномощното на Йордан Стоянов, издадено от БРЦК, и го подписал.

Атанас Узунов станал помощник на Левски за Сливенския революционен окръг. Към него били включени Котленско, Търговишко, Омуртагско, Провадийско, Добричко и дори Тулчанско. А след гибелта на Апостола поел функциите на главен апостол – заместник на Левски, без широките му пълномощия, както пише проф. Ал. Бурмов: „беше само един от „мисионерите“ на комитета, натоварен и с длъжността тайна полиция. Обсегът на работата му обхващаше на всеки случай цяла България...“ (Вж. Т. 3 на Избрани произведения, С., 1976, с. 52) Дали по предложение на Старозагорския революционен окръг, и от кога точно? – е въпрос към историците, които и до днес не са ни дали верния отговор...

В началото на декември 1872 г. Атанас Узунов си подал оставката като учител и се посветил изцяло на революцията. След залавянето на Левски нямал покой ни денем, ни нощем: посетил Стара Загора (седалище на новото, „тракийско съзаклатие“), Казанлък, Търново, Габрово и Котел. Подготвял засади за освобождаването му. Ето как поп Минчо Кънчев (1838–1904) предава опитът му да бъде спасен Апостола:

„Узунов и Бойчо Русев от Гюрюджий отидоха с Узунов двамата да разгледат барон Хиршовата железна линия, между Търново Сеймен да отпечатат с въськ бурмите на железницата... Ходиха и донесоха въська, взет *Икато* мярка, за да направим железни нахтары... На 26 януарий, през нощта, Узунов и Бойчо Русев отидоха да опитат нахтарите дали ще уйдисат в бурмите. Нахтарите уйдисаха. Третата бурма се развъртя, двете релси една от друга се разкопчаха. Радостта беше велика! Сърцата силно затупаха. Бойчо и Атанас се спогледаха и очно си проговориха: „Свършено! Левски ще бъде спасен, само да го прекарат през това място...“

На 1 февруарий Узунов запояда да се сформира четата, която ще задържи тренът и освободи Левски... Заповяда се на атилци (старозагорци – бел. К. М.) да приготвят 35 ката турски костюми. В тях ще се обличат юнаците в денят на нападението.

Високата заповед на Узунова се изпълни. Хайничани, елховци, дервенчани и махленчани заедно с конете си

се явиха в Стара Загора. Гюnelийци, гюрюджийци додоха и се установиха в село Арабаджиево... С боричани (чирпанлийци) числото на четата стана 40 души...

На 5 февруарий всичко беше готово. Юнаците чакаха...

Узунов с напрегнатост и безпокойствие чакаше известие от пратеникът си в София, когото води от Търново...

На 8 февруари излезе пътник-юнак из Атила (Стара Загора) и замина към Борич (Чирпан)... Дончо Фесчията отиваше в Дилан (Пловдив) да узнае как стои делото на Левски и скоро ли той ще бъде прекаран за Цариград...

На 12 февруарий в къщата на поп Минча в село Арабаджиево разговаряхме се с Узунов за нападението на тренът и освобождението на Левски... В това време пред нас се изпреди Райнов Кольо Пантата и подаде телеграма Узунову... Телеграмата носеше подписът на Дончо Фесчията, подаден от Пловдив. В нея се говореше, че Левски е обесен на 9 февруарий в София.

Новината произведе потресаво впечатление в душата на Узунова: той заплака, заплака и поп Минчо, а Пантата скръдна със зъби и строго се закани да отмъсти за обесения. Не оставаше друго, освен да се разформирова четата, а юнаците да си разотидат там, кой отгдето е дошел... Поканихме ги в училищните стаи, там ги нагостихме. И Узунов им даде наставления, като ги насърчи: на Левски на мястото! Той остава в прегнатий хомот против турските кръвопийци.

... с окръжно към работниците на освобождението Узунов извести за смъртта на Левски и ги насърчи с примери от историята на гръцко!то! и сръбското освобождение. Окръжното му насърчи работниците: отвсякъде се получиха отговори с обещание, че дело!то! ще се поддържа...“ (Поп Минчо Кънчев. Видрица, С., 1983, с. 305–307)

Свято дело на Васил Левски – „освобождението на милото ни Отечество България“ чрез революция, било продължено от Атанас Узунов с младежки плам. Тук ще хроникираме само пътя му до злополучното покушение на хаджи Ставри Примо в Хасково:

От Букурещ на 2 март 1873 г. пише писмо до сестра си Анастасия. („Сега се мъча да намеря някоя работа и да се поминувам, догдето дойде онзи час, да стана честит да вляза в милото си отечество...“).

Затворите в Диарбекир

Продължава на стр. 6

Продължение от 5-а стр.

ЗАМЕСТИНИКЪТ...

След 18 март издава пълномощно на Н. Ганчев да представя на проектираното събрание на БРЦК през април Сливенския комитет.

В началото на април посещава Стара Загора и Чирпан, където се среща с Герги Данчов и със Стоян Заимов.

В края на април (29-30) пристига в Хасково, където прави срещи и събрания с местните революционни дейци и взема решение сам да изпълни смъртната присъда над чорбаджи Ставри Примо, издадена от хасковския комитет.

След 8 часа, в петък вечерта на 4 май, предрешен като селянин, Атанас Узунов му се представил като грък от Харманли, живеещ в Търново Сеймен (дн. към гр. Марица). След разговор Узунов стрелял два-три пъти в чорбаджията, но не успял да го убие. Как и защо е станало така, че бил арестуван и отведен в Хасковския затвор, е тема на отделен разказ.

Устремът към целта пробужда смелостта, а не обратното, твърди проф. Николай Генчев. (В книгата „България под иго“ (С., 1928) Н. Станев пише за Узунов, че „бил смел и въодушевен патриот, ала далеч не можел да се мери с Левски по гъвкавост, предвидливост, опитност и познаване условията на работата...“)

На другия ден бил първият му разпит. На 7 май – вторият. Три дни по-късно били разпитани хасковските учители Мирчо Попов, Петър Берковски и Стоян Заимов в присъствието на Узунов, който още не бил разкрил самоличността си.

Двадесет и пет дни, подложен на средновековни инквизиции, показвал необикновено хладнокръвие. Докато мълчал, Узунов успял да влезе във връзка с комитетите на Вътрешната революционна организация в Стара Загора и Търново и с някои от задържаните. „Мало и голямо се възхищава от поведението на Атанас Узунов, което държи пред меджилиси и съдебните власти“. – писала учителката Мария до мъжа си Мирчо Попов. А на Сюлейман паша, който го посетил в затвора, Узунов направил впечатление на „умен и храбър момък“...

Едва на 2 юни Атанас Узунов разкрил самоличността си и дал сведения за дейността си и за организацията. Пред следствената комисия признал, че „подбуждал българите да подадат жалба до султана и чуждите посланици в Цариград против лошото управление, злоупотребите на чиновниците, непоносимостта на налозите и липсата на осигуряване на живота, честта и имота на християните, и да молят за изпълнението на хатихумаюна, а така също за освобождението от наказание на осъдените в началото на тая година по Софийското дело“.

През юни в Пловдив последователно му правят очна ставка с Костадин Тодев, Яни Тонев, Георги Данчов и Христо Илиев (Илич).

На 30 юни следствената комисия издава заключително постановление. Половината от задържаните са освободени. Благодарение на голямата си съобразителност, Атанас Узунов спасил организацията от разгром. Писал писма, които по неведоми пътища стигнали до комитетите и лицата, чиито имена е съобщил, казал им какво да говорят, ако бъдат задържани. Арестуваните пък се наговорили да отричат изобщо всичко. Само двама чирпанци казали пред комисията: „Защото хатихумаюнът не се положи в действителност!“. Напразно Л. Каравелов го обвинявал във в. „Независимост“ в предателство и малодушие. Достатъчно е да цитираме Христо Ботев, който го брани във в. „Знаме“, г. I, брой 16 от 17 май 1875 година:

„Един само Узунов противостои на сичките мъки и страдания и с геройство прекарва своите черни дни. Силният характер и твърдата воля на тоя момък заслужават голямо

Тодор Г. Влайков ще напише за него, че когато учителствували заедно в София, Узунов с нищо не показвал, че е бил мъченик, само „на врата му личеше тъмночервен обръч – следи, казваха, от веригите, които носил като заточеник...“

Няма да описваме одисеята му на затворник до средата на 1876 г., когато заедно с Васил Йонков – Гложенец, избягали през Ерусалим, Яфа и Цариград, за да стигнат до Русия. Ще кажем само, че след 1 февруари 1877 г. влязъл с руските войски в България като преводач на ген. -щабния капитан Маслов. Събднала се делената му мечта – да види свободно милото си отечество!

В освободена България Атанас Узунов бил най-напред управител на Лозенград (1878-1879). С дядо Петко Р. Славейков обиколил малкотърновските села и повдигал духа на странджаци по време на акцията им против решенията на Берлинския договор. А през учебната 1879/1880 г. роденият революционер бил назначен за учител по география в Софийската класическа гимназия, през следващата – по алгебра и геометрия. Уволнили го като нихилист и русофил от София. Избрал си да живее в Ловеч, където първо е учител, а след това инспектор (1881–1884). През есента на 1885 г. участвал като доброволец в Сръбско-българската война, сражавал се

с пушка в ръка при Цариград. Бил депутат в III Велико Народно събрание от квотата на Ловеч. Петнадесет години като самоизгнаник-русофил живял в гр. Орел, Русия (1887–1897, 1899–1904). В края на живота си служил в Българската екзархия в Цариград (1904–1906). Шест месеца прекарал в Горна баня, където живеела овдовялата му сестра Домна, последните шест месеца – в София. Издъхнал на 26 юни 1907 г., в къщата на ул. „Граф Игнатиев“ № 32, участък IV, а не в болницата.

В края на нашия разказ искаме да попитаме: ще ни възрази ли някой българин, че не са били достатъчни сто години, за да увековечим името на Атанас Цвятков Узунов – Заместника на Левски, като кръстим едно училище и една улица на негово име? За да не бъде забравен! Защото днешните поколения българи не знаят нито дома на улица „Граф Игнатиев“, където е издъхнал, нито къде точно почиват тленните му останки в софийските гробища (Алея № 10 – парцел 34, ред 9, гроб 5 – това е записала администрацията на

• Атанас Узунов на старини

тогавашното княжество)...

Бедний, бедний Узунов!

Защо не се погърчи като юноша, когато машехата ти настояваше толкова много, за да те знаем като „кир Атанасаки“, за да достигнеш до най-висш сановник сред фанариотите-миряни?

Защо ли не остана в Русия, та ти беше пръв сред първенците в Николаевската гимназия; защо не завърши висше образование, та да станеш „Афанасий Цвяткович“, да си уважаван учен, книжовник или най-малкото влиятелен чиновник?

Защо по време на Хасковския процес не прие предложението на съдиите и не се преобрази в „ефенди Атанас Узун“ – важен турски държавник?

Та ти можеше да останеш в гр. Орел още през 1877 г.!

Защо ли Атанас Узунов не се е превъплъттил, защо ли не се е отчуждил от рода български, от България?...

Ето защо: – казва ни сам Заместникът на Апостола:

„Не братко, в избора ми Іза делотоІ, ти не сбърка... Бъди уверен, че аз ще продължа почнатото“. (1872)

„По-добре вътре Ів затвораІ със свободна съвест, отколкото вън Іна свободаІ с наведена глава!“ (1875)

„Не искам да се препоръча как обичам България, защото бях положил и пак, ако стане нужда, ще положа живота си... За мене България е най-високото нещо и ако има хора, които искат да потъпчат или да се присмиват на моята светиня, то аз се отричам от тях, ще ги презира и по този начин аз ще се отреза от тях завинаги. (1881)

„Увлечен още в училището... с младежки ентусиазъм се предадох веднага на освободителното дело, направлявано тогава от току-що зараждащите се революционни организации, плод на великия Апостол – Васил Левски. Верен негов помощник, аз скоро бях поставен за негов заместник по доорганизирането и ръководенето на организациите в Тракийската област и другаде.“ (1906)

Защото, казват ни сподвижници и ученици на Атанас Узунов:

„Двадесет и петдневно мъчение по обикновено както правят турците нищо не можаха да

узнат от Узунова“. (К. Доганов)

„Берковски ми призна, че „с неимоверно геройство и хладнокръвие моят учител Узунов е пренасял всички чудовищни мъки и изтезания; не охнал, нито отварял уста да говори... Жално е на всеки случай, че такива чисти, идеални синове, които на времето си са проявили безпощадна саможертвователност, не можаха да намерят място в своето свободно отечество и едва ли не с презрение го зарязаха“. (Мл. Панчов)

„Да, силно развит физически, строен и красив във всяко отношение, нашият учител Ат. Цв. Узунов беше високо интелигентен, благороден, благ по душа и сърце, па и над всичко това, човеколюбив и крайно благодетелен спрямо даровитите и страдащите. Но кой знае защо по една ирония на съдбата, такива хора, като че ли са отредени да страдат и с кратки отдушки да прекарват мъченически живот... По едно време след смъртта му се образува комитет за издигане на надгробна плоча, но с настъпването на войните и общата криза това не можа да стане. Дано в бъдеще се направи нещо повече за увековечаване на светлата му памет“. (Проф. д-р Ст. Петков)

А ние ще повторим въпроса си: Кога ли ще дойде това време?

„Снажна, висока, стройна мъжка фигура; широки, здрави и изпъкнали гърди; широки плещи, здраво охранено тяло; кръглото правилно лице, по средата на което стърчи гръко-класически нос; чело високо и широко; череп правилно сложен; черна коса, черни вежди, дълги клепачи, изпод които се святкат големи, черни, маслиненни очи... Има развита мускулатура и издръжлива нервна система... Напълно владее, с перо и говор, гръцки, френски, руски и турски... чрез четене на най-видните автори в науката, поезията, критиката и философията и чрез самообразование той се е издигнал високо над умственото равнище, що дава средното реално образование в Русия... Предразположен е към математическите и философските науки...“

По темперамент е повече флегматик, отколкото холерик; ала при радостно състояние става и сангвиник. Говори тихо, спокойно, полеха, уверено, мелодично, приятно.

Отгледан е на меки постелки и покривки, ала не се гнуси и от голата земя и когато за възглавница има кукурузена шума. Отхранен е с черни хайвери и със сладки петмези, ала се задоволява и с праз, лук, зеле и кукурузен качамак. Обличан е в детинство в коприна, кадифе и сукно, ала не се гнуси сега от шаяк, от грубата хаба и от кълчицено риза. Обуван е в детинс-

тво със скъпи сахтиенини обувки, сега не се гнуси от половин скъсани четици...

Вино, ракия в уста не туря, а от тютюна бяга като дявол от таман... С особено благодарение слуша епопеята за балканските хайдутини-хъшлаци. И сам понякогаж със сърдечна горещина запява епопеята за Чавдар войвода. Голям почитател е на Гарибалди и на Кошута; със същото почитание се отнася и към българските живи и покойни войводи.

В обносните си спрямо ближните е приветлив, услужлив, любезен, отстъпчив и вечно разположен на услуга...

Сти малко, ала дълбоко; яде каквото се е намерило; облача каквото му се падне на ръка... В радостни минути обича да декламира елегии от Лермонтова, Байрона и Шевченко.

Политическото му верую е на революционер-терорист. „Спасението на поробените народи е в революцията и терора“ – проповядва устно на околните си Атанас Цвятков Узунов.

Стоян Заимов (1853–1932) (МИНАЛОТО. С., 1983, с. 273–274)

„Един от най-значителните драматурзи на възрожденската революционна демокрация и изобщо на българската драматургия на освободителната борба е заместникът на Левски Атанас Цвятков Узунов. Неговите пиеси обаче остават забравени по редица причини. „Добър хайдутин“ остава в ръкопис, макар да е писана на заточение (в Аргана Мадени – 1874/75 г.), и когато след Освобождението се издава (в 1880 г.), е преследвана, защото е против чорбаджийството. Втората, „Цветко войвода“, писана също на заточение, излиза от печат само месец преди Априлското въстание (в Букурещ, 1876 г.) и няма къде да се играе до Освобождението, макар че е конкретен призив за борба срещу турските власти.

Стефан Каракозов Българският възрожденски театър на освободителната борба (1858-1878). С., 1973, с. 428

(В Ловеч, по време на пребиваването на Атанас Узунов, на градска импровизирана сцена била играна пиесата му „Добър хайдутин“. Любопитно е да се знае, че през 1966 г. в кн. I на Театралната библиотека „Репертоар за колективите на художествената самодейност“ (издание на Централния дом за народно творчество – имаше такъв!, към Комитета по култура и изкуство), бе отпечатана пиесата „Добър хайдутин“ в 5 картини под заглавие „Насила оженена“ с режисьорски бележки от Любен Марчев. Не знаем дали е играна някъде, но като издание тя съществува. В същата книжка №1 читателят може да открие и комедията в 3 действия „Политикани“ на Рачо Стоянов. И още един шрих към портрета на Атанас Узунов като културтрегер: За подготвяните театрални самодейни представления през 1883/84 г. в Ловеч той превел комедията „Женитба“ от Н. В. Гогол. Десет години по-рано – 1872 г., във Варна, където престоял месец и половина, превел със съучениците си Сава Геренов и Стефан Тенев „Сините и жълтите“ от Фр. Герцекер. – бел. К. М.)

АБОНИРАХТЕ ЛИ СЕ ЗА ВЕСТНИК „ТРАКИЯ“? КАТАЛОЖЕН НОМЕР 759

Какво е известно абонаментната кампания за 2017 година започна. Минаха доста дни от началото ѝ, но сведенията за абонаментите за вестник „Тракия“ от „Български пощи“ не са обнадеждаващи. Ако тракийските дружества не организират абонирането на своите членове, а се надяват те сами да идат до пощите, резултатът от кампанията няма да бъде добър. Вестник „Тракия“ е на Съюза, на тракийските дружества, на членовете на организацията. Той има славни традиции и винаги е бил ревностен защитник на тракийската кауза, възкресявал е героичното минало, мъченичеството на тракийските бежанци, напомнял им е за техните народности

СЕГА МУ Е ВРЕМЕТО!

традиции и едновременно с това е разказвал и ще разказва за проявите на тракийските дружества, информация, която в другите периодични издания тракиецът не може да намери. Той е и своеобразна връзка между тракийците от различните краища на страната. За съжаление в последните години тиражът на вестника спадна. Да припомним, че първият вестник на тракийските бежанци – в. „Странджа“, започнал да излиза във Варна през 1896 г. е имал тираж 1500 екземпляра, а сега читателите на „Тракия“ са по-малко, макар

че членовете на тракийската организация са далеч по-много. В последно време спряха да излизат много вестници, не бихме желали такава злочеста съдба да имат в. „Тракия“ и организацията. Още повече, че вестникът, който държите в ръцете си, остана единственият с ярко изявени патриотични позиции, защитник на българщината. Макар да е малък по обем и да излиза само два пъти в месеца.

Централното ръководство на Съюза на свое заседание реши, че абонаментната кампания е много

важна и отговорна акция, защото от нея зависи съдбата на съюзния вестник. Броят на абонатите е един от критериите, по които ще се оценява дейността на ръководствата и управителните съвети на дружествата. Препоръчано бе да информират редколегиите на вестника за хода на кампанията.

Не чакайте крайния срок. Сега е време за абониране. Цената на вестника е ниска и най-добре би било да се абонирате за цяла година – срещу 9,60 лева.

От редколегията на вестник „Тракия“

ИЗЛОЖБА „ЕМБЛЕМИ ОТ ВЧЕРА И ДНЕС“

Стана традиция тракийското дружество „Георги Сапунаров“ и народно читалище „Тракия – 2008“ в Хасково да организират през целия месец октомври културни събития, отбелязващи Деня на народните будители.

Посветена на празника беше изложбата с плакети, знамена, купи, медали, грамоти, фанелки, шапки и други наградни знаци от близкото минало и от днешно време, под наслов „Емблеми от вчера и днес“. За изненада на организаторите тя предизвика интерес сред гражданите и медиите в региона.

Изложбата беше открита от Генка Канева – ръководителка на групата за художествено слово при читалището. В своето кратко обръщение към присъстващите тя посочи, че всеки експонат от изложбата носи в себе си малка неписана история. История, която ни връща с уважение както към миналото, така и към настоящето.

Сред експонатите особен интерес предизвикаха почетният медал и знак на града, връчен посмъртно на патрона на дружеството Георги Сапунаров, мадалят „Капитан Петко войвода“, плакети на представителния ансамбъл за народни песни и танци „Китна Тракия“ от фестивали в Гърция и Турция, тениски от олимпийските игри в Москва – 1980, медали и орден от Втората световна война, символи на Червения кръст, картички от скачането на космическите кораби „Аполо“ и „Съюз“, спортни купи и медали от преди 50 години и др.

ЗЛАТНИ ОТЛИЧИЯ ЗА ТРАКИЙЦИ ОТ ХАСКОВО

АНЕТА ГЕОРГИЕВА

Паметно ще остане участието на хасковските тракийци във Втория национален фолклорен фестивал „С вяра в доброто и надежда в бъдещето“ в село Добрич – област Хасково.

През двата дни на фестивала на сцената в с. Добрич се изявяваха над 100 фолклорни формации от цялата страна. Тракийци от Хасково участваха с четири свои състава: представителния ансамбъл за народни песни и танци „Китна Тракия“, танцовия колектив „Воденица“, детския танцов състав „Пъстрица“ и групата за автентичен фолклор „Тракийска дъга“. Те впечатлиха публиката и фестивалните експерти, които еднотушно им присъдиха четири

златни медала, четири почетни грамоти и голямата купа на фестивала за „общ принос към българския фолклор“. Ансамбъл „Китна Тракия“ показа танца „Хасковска сюита“, танцорите от „Воденица“ – „Пангюрска ръченица“ и „Главанско хоро“, децата от „Пъстрица“ – танца „Дайчово“, а фолклорната група „Тракийска дъга“ изпълни песните „Момне ли, мали хубава“ и „Бре, овчарче Хаджиларче“.

Основна заслуга за спечелените отличия имат ръководителите на отделните състави Милка Хъркова – ръководителка на „Тракийска дъга“ и най-вече хореографът Иван Иванов, който едновременно ръководи „Китна Тракия“, „Пъстрица“ и „Воденица“.

ДРУГАРСКА СРЕЩА В СЕЛО ЛИВАДА

На другарска среща се събраха тракийците от село Ливада и гр. Бургас. В кметството се събраха над 80 души. Домакините от тракийско дружество „Г. Кондолов“ се бяха подготвили с богата програма, посветена на деня на тиквата, който те традиционно отбелязват.

Гости бяха тракийци от бургаското дружество „Ек-

зарх Антим I“. Председателят на дружеството – Тодор Ангелов поздрави всички присъстващи по повод другарската среща и подари на организаторите книгата „Родени от Тракия, родили за Тракия“.

Специални гости на събитието бяха членовете на тракийската секция към пенсионерски клуб „Златна есен“, които изнесоха цяло

представление, съчетаващо традиционни фолклорни песни със закачливи сценки и диалози.

Интересно нововъведение в програмата бе организираният импровизиран био пазар, от който всеки можеше да си закупи нещо, произведено от местните жители. Той се радваше на голям успех и всичко бе бързо разпродадено, включително и тиквите от изложбата в антрето на кметството.

Честито!

Централното ръководство на Съюза на тракийските дружества в България и редколегията на вестник

„Тракия“ честитят на рождениците на Съюза:

Андрей Печилков – Смолян1.XI.1936 г.
Костадинка Димитрова – Казанлък 4.XI.1933 г.
Недялко Комнев – София.....4.XI.1939 г.
Димитър Ошавков – Айтос4.XI.1941 г.
Димитър Иванов – Хасково5.XI.1974 г.
Василиос Меллиос – София.....10.XI.1944 г.
Димитър Шалапатов – Хасково11.XI.1954 г.
Стефан Танев – Ивайловград12.XI.1962 г.
Проф. Делчо Порязов – София14.XI.1932 г.
Ангел Петров – Хасково14.XI.1951 г.
Диана Славова – Хасково18.XI.1963 г.
Краснодар Беломорски – София ...18.XI.1953 г.
Милен Люцканов – София22.XI.1958 г.
Янка Спасова – Търговище23.XI.1942 г.
Тодор Коруев – София.....24.XI.1942 г.
Иван Иванов – Варна25.XI.1960 г.

ТРАКИЯ – Орган на Съюза на тракийските дружества в България – София 1000, ул. „Стефан Караджа“ 7-А

Печат: НЮЗПРИНТ ЕООД

Абонирайте се!

Каталоген
номер

759

Издава: Върховният комитет

Редакционна колегия: чл.-кор. на БАН Васил ПРОДАНОВ, проф. Иван ФИЛЧЕВ, Елена АЛЕКОВА, Никола ИНДЖОВ и Хубен СТЕФАНОВ; Главен редактор: Тодор КОРУЕВ
e-mail: vesttrakia@abv.bg, stdb_sofia@abv.bg, тел.02/986 71 26; факс:02/987 57 53

БАНКОВА СМЕТКА
СТДБ (за вестника)

IBAN: BG34STSA93000001682816 BIC:STSABGSF
Банка ДСК ЕАД, клон 1, ул. „Княз Ал. Батенберг“ – София 1000

КОРЕСПОНДЕНТИ: Валентина АНГЕЛОВА (Бургас) – 0879 545 115; Недка ГОСПОДИНОВА (Перник) – 076/60 13 67;
Димитринка СМОЛЕВА (София) – 02/412 12 36, 0886 746 044; Михаил МИХАЙЛОВ (Сливен) – 044/62 48 53;
Анета Георгиева (Хасково) - 0894 044 420; Веска Ламбова (Шумен) – 0877 71 85 03; Мария ИВАНОВА (Ямбол) – 046/66 35 40

Изпращайте текстове не по-дълги от 4 стандартни машинописни страници (1800 знака). Хонорари за публикуването им не се дават.

ВЕНЦИСЛАВ СТАЙКОВ

Пътешествията ни из околностите на Маджарово – едно от най-малките градчета в България, с орнитолога Ивайло Ангелов продължиха в късния следобед. Все още бяхме под въздействието на видяното и преживяното при посещението ни на Аметистовото светилище и отново сме на път към ново предизвикателство, този път в района на местността „Черната скала“.

Но преди да тръгнем по пътеките към скалите „Гъбата“ и „Хамбара“, Ивайло ни заведе на място, от което можехме да видим приказните канари, които ограждат Маджарово с цялата им прелест.

Тук живее единствена-та колония в България на белоглав лешояд. Около 37 двойки са гнездящите птици. Черният лешояд след дълго отсъствие по тези земи също се е завърнал в естественото си местообитание. Направи ми впечатление колко добре познава птиците Иво. Още при първия ни поход той възкликна, виждайки как две птици се реят високо над скалите. Бяха като две точки, но съвсем категорично ги разпозна като черен щъркел и орел змияр.

За да бъде приключението пълно, точно когато решихме да продължим, от колата на Иво се издигна облак от бял пух, сякаш десант от малки парашутисти ни атакува, а вятърът ги разпиля навсякъде. Оказа се, че папурът, който беше откъснат специално за малкия син на Иво, се

Край Черната скала. В презръдките на залеза

е разнишил и семената му бяха полетели. Беше като един подарък за Ники, който припикаше с босите си крачета по поляната, побеляла от семена, сякаш беше паднал първият сняг.

Когато Иво тръгна напред по пътеката към новото светилище, понесъл в ръцете си малкия Ники, си помислих, че мястото е наблизо и бързо ще стигнем. Нищо подобно. В един момент стана стръмно и трудно за катерене и спускане, а Иво не изпускаше от ръцете си малкия. Провирахме се през драки и клони. Започна да ме гризе съвестта. Може би не трябваше да настояваме за втория поход. Но ведрото усмихнато лице на Иво ме накара да продължа уверено след него. Искаше ми се да го прегърна братски за отношението към мен и Дарина.

Слънцето беше в своя залез, когато стигнахме до първата скала. „Гъбата“, така я наричаха местните. Не ми приличаше много на гъба, но затова пък си имаше всички характеристики на култова скала – с трапецовидните и овални ниши, изсечени

и от двете ѝ страни, с профила на пазителя, който особено изпъкваше от едната страна, където лъчите на залязващото слънце огряваха точно този отрязък. А в средата на скалата природата беше издълбала малък процеп, от който при изгрев и залез лъчите на слънцето можеха да се проврат.

Продължихме към другата скала на доста труднодостъпно място, обрасло с много храсталаци. Виждахме нагоре по скалите няколко места доста ерозирани ниши. Ивайло ни показа и изоставено гнездо на орел, до което се е спускал с въжета по отвесната скала, за да го проучи.

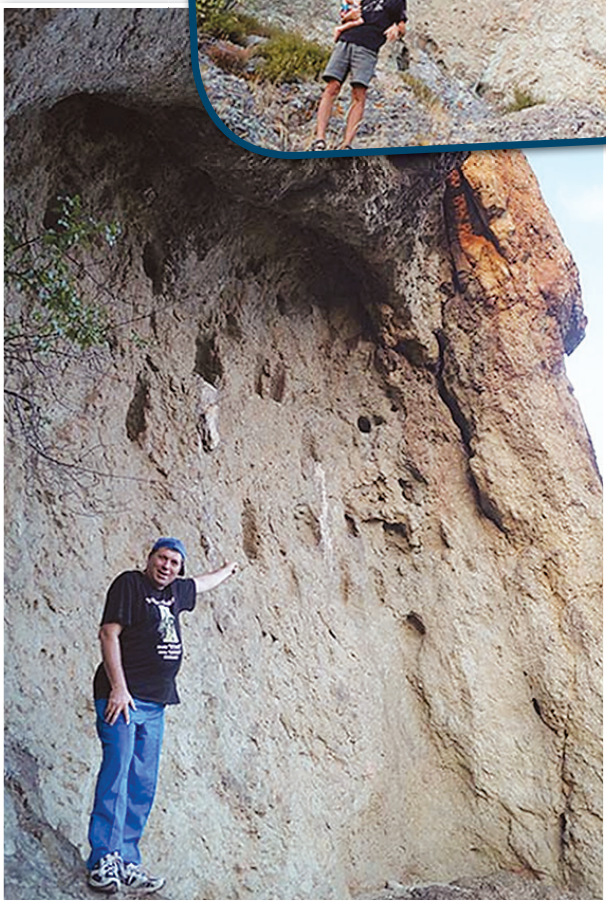
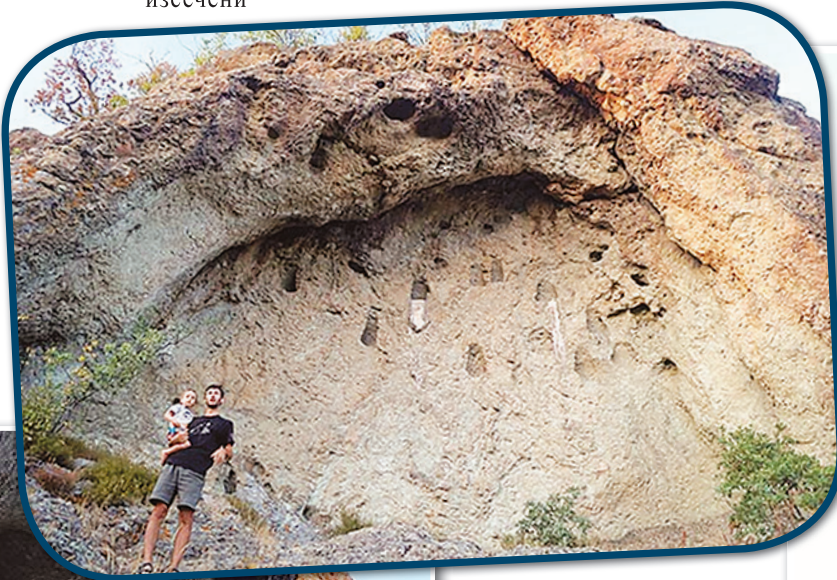

вяване и ни се искаше да останем под тази арка през цялата нощ, така

както са го правили пастирите, приспивайки под открито небе със стадата си.

(в. „Нов живот“)

Снимки: Венцислав СТАЙКОВ

След малко усилия достигнахме и до Хамбар скала. Пред нас се изправи скала с изсечени овални и трапецовидни ниши, вдълбани под каменна арка. Сякаш беше нарочно заглаждана първоначално, за да може по-добре след това да се нанесат изсичанията. Встрани от нея имаше нещо като малък подиум.

Такива олтари или места за медитация ги има на всички светилища. Някои са под скалите, други встрани, а доста често се срещат и над самата скала.

Мястото беше разположено високо над река Арда. Постояхме безмълвни като съзерцавахме отблясъците на залеза по реката и дърветата.

Беше прекрасно прежи-

